

Ухилення від сплати податків як один з способів тіньових проявів та видів злочинів, притаманних джерелам тіньових відносин у сфері здійснення туристичної діяльності

Нестерова Ірина Анатоліївна,

викладач кафедри кримінально-правових дисциплін

та кримінології Закарпатського державного університету

Туризм—складний соціокультурний і історичний феномен, який з форми проведення дозвілля та способу зайняття вільного часу поступово перетворився у фактор світового значення нового тисячоліття, у фактор світового значення нового тисячоліття, фактор багатоплановий: економічний, соціокультурний, політичний, міжнародний та ін. [1]. Туристичний бізнес - один з нових, але надзвичайно динамічних напрямків підприємницької діяльності в світі і Україні [2]. На даний час, Україна знаходиться в умовах кризи. Не обминула вона і сферу туризму. Однією з вагоміших причин такого положення країни, на наш погляд, є тіньова економіка. Як ми вже зазначали вище, туристична діяльність – один з вагоміших джерел добробуту країни. Оскільки оборот в туристичній діяльності знаходиться здебільшого в тіньовому секторі, це становить актуальну проблему. Актуальність вивчення тіньової економіки обумовлена також необхідністю усунення перешкод для досягнення суспільством сталого стану соціально-економічної ефективності [3]. Слід зробити наголос на тому, що актуальність цієї проблеми підкріплена наявністю багатьох варіантів кримінальних проявів. Масштаби тіньової економіки досягають таких розмірів, що вже перевищують основний. Хота треба сказати , що виміряти її - складне завдання, тому що тіньова економіка, власне, і виникає з метою уникнути виміру[4]. За даними МВФ, офіційний всесвітній ВВП у минулому році складав 39 трлн. доларів США. Можна стверджувати, що з урахуванням тіньового сектору ще як мінімум 8 трлн. доларів доданої вартості щорічно виробляється

економікою неофіційною, уникаючи бухгалтерських звітів підприємств та офіційної статистики як окремих держав, так і міжнародних організацій. Таким чином, за своїми розмірами глобальну тіньову економіку можна порівняти з економікою США - країною, яка має найбільший ВВП у світі [5]. В результаті таких тенденцій Україна втрачає великі обсяги фінансових, матеріальних і, навіть, людських ресурсів.

Потрібно відзначити, що проблема тіньової економіки в сфері туризму на сьогоднішній час є недостатньо розроблена та досліджена. Тіньову економіку у сфері туризму можна розглядати як об'єктивно обумовлений соціально-економічний механізм, який компенсує упущення та недосконалість легальних засобів її регулювання. У сфері туристичної діяльності ми відносимо до проявів тіньової економіки: тіньовий капіталооборот, корупція, підставні турфірми українських резидентів за кордоном, фінансові операції, спрямовані на ухилення від оподаткування, псевдобанкрутство, хабарництво (надання хабарів за одержання ліцензії на туристичну діяльність та ін.), тіньова зайнятість.

За даними статистики, частка тіньової економіки у туристичній галузі постійно зростає. Так, на 1 млн. відпочивальників на офіційно зареєстрованих підприємствах припадає приблизно 3 млн. так званих незареєстрованих туристів, що залишають гроші за свій відпочинок приватникам, які нелегально надають послуги. Не секрет, що багато туристичних компаній просто занижують показники роботи, щоб не сплачувати податків.

Звернемо увагу на один з проявів тіньової економіки в даній сфері, а саме на фінансові операції, спрямовані на ухилення від оподаткування. Зростає заборгованість з зовнішніх кредитів, які були залучені для того, щоб компенсувати відтік засобів. Це приводить до того, що держава вимушена компенсувати недостачу грошових засобів за рахунок збільшення податків. Таким чином, суб'єкти, які здійснюють свою діяльність офіційно, змушені сплачувати великі кошти до бюджету. З іншого боку, в сфері туристичної діяльності є два суттєвих негативних фактори: компанії, які працюють легально, не можуть залишатися ліквідними, а споживачі не можуть бути впевненими в

отриманні якісних послуг. На нашу думку, дану проблему слід розглядати не тільки зі сторони держави, але й з точки зору споживача, адже: наявність тіньової діяльності в туристичній діяльності не тільки спричиняє відтік грошових коштів, але й становить безпосередню загрозу для споживачів туристичних послуг, а саме: відсутні гарантії надання якісних послуг. Коли послуги надаються неофіційно споживач не може подати скаргу. В багатьох випадках це створює сприятливі обставини (відсутність контролю, відсутність відповідальності) для кримінальної діяльності (псевдотуристичні компанії, шахрайство, нелегальна міграція, торгівля жінками через туристичні фірми та ін.); саме споживачі знаходяться у небезпеці під час здійснення тіньових дій.

Фінансові ресурси – це кров економіки. Без них економіка вмирає. Сьогодні відтік засобів з економіки України нелегальними способами обчислюється млрд. дол. Отже, на наш погляд, питання, пов'язані з тіньовою економікою і способами боротьби з нею мають бути пріоритетними напрямками державної політики. Актуальніше за питання, чим боротьба з тіньовою економікою, зараз для України немає. Можна сміливо стверджувати, що погіршення економічних показників відображає, окрім всього іншого, і істотне зростання корисливої злочинності у сфері економіки.

Тіньовий бізнес, якщо відокремити його від незаконної по-своєму характеру діяльності, перш за все має на увазі намір на заховання від сплати податків, митних і других платежів. Як показує практика, найбільш латентні як раз податкові злочини. Ми розрізняємо сім основних способів ухилення від сплати податків у сфері туристичного бізнесу.

1. Заховання об'єктів оподаткування (ведення фінансово-господарської діяльності турфірми без необхідної реєстрації; не віддзеркалення фінансово-господарських операцій в бухгалтерському обліку; знищення бухгалтерських документів після здійснення операцій; ведення фінансово-господарської діяльності через рахунки других організацій або структурних підрозділів без проводки по своїх бухгалтерських рахунках і інше). Так, наприклад, одна туристична фірма має ліцензію на проведення екскурсій, а під її прикриттям

існують та діють десятки псевдофірм. Ліцензовані туристичні фірми стверджують, що мають значні збитки через недобросовісну конкуренцію та неліцензованих неприбуткових організацій та об'єднань, спортивних клубів, та освітянських осередків, які пропонують відпочинок, екскурсії за нижчими цінами, ніж комерційні екскурсійні бюро. Організація туристичних заходів, що здійснюються суб'єктами не туристичного ринку, також є причиною неконтрольованого обігу готівкових коштів. Ці суб'єкти часто документально не оформлюють послуги, а передають кошти "з рук – в руки".

2.Заниження об'єктів оподаткування (внесення до бухгалтерських документів спотворених даних; створення неврахованих надлишків продукції шляхом збільшення норм убули; необґрунтованого списання і інше).

3.Заховання засобів від сплати податків за наявності недоїмки по податках або з метою несплати поточних податків (створення штучної дебіторської заборгованості; надання послуг без передоплати; перерахування виручки на рахунки незалежних структур, не уповноважуючи їх сплачувати відповідні податки та ін..).

4.Неправомірне використання пільг (включення в штат непрацюючих пенсіонерів-інвалідів і так далі).

5.Заниження податків на прибуток (неправомірне віднесення витрат на фінансові результати туристичної фірми; штучне збільшення фонду заробітної плати за рахунок завищення чисельності працівників і так далі).

6.Ухилення від сплати і заниження ПДВ (не зарахування ПДВ по взаємозаліках і бартеру і так далі).

7.Ухилення від сплати прибуткового податку (здобуття крупної матеріальної допомоги, безповоротне здобуття грошових коштів в підзвітну суму і так далі).

Четвертий – сьомий способи не мають на увазі заховання ними фінансово-господарської діяльності, ні її результатів. Вони зводяться лише до неправомірного бухгалтерського обліку, тоді як всі вироблені звороти грошових коштів враховані. Такі дані фінансово-господарські операції до

тіньової економіки не відносяться, хоча і є способами ухилення від оподаткування.

Інший характер носять перші три способи. Перший спосіб включає фінансово-господарські операції, повністю приховані від бухгалтерського обліку, тобто від державного контролю. Такого роду тіньова економіка властива будь-якій країні і, як правило, характеризується як “прихована” в міжнародному розумінні цього слова. Її легко виділити з легальної економіки. Другий спосіб полягає в тому, аби заховати від перевіряючого частину виробленого звороту. У українській економіці значна частина неврахованих коштів фактично “не покидає” легальні звороти підприємств і враховується згодом. Третій спосіб включає методи ухилення від сплати податків до бюджету. Можуть здійснюватися операції, що знаходять віддзеркалення в бухобліку, по ним розраховуються необхідні податки, проте засоби до бюджету не поступають, оскільки їх не виявляється на розрахунковому рахунку платника податків. За допомогою певних фінансово-господарських операцій вони виводяться з одного легального звороту і прямують в інший зворот, який сам по собі теж може легально оформлений. Дані фінансово-господарські операції, природно, не можуть бути прямо враховані. Вони або не відбиваються в обліку взагалі, або, що найчастіше, маскуються під інші види операцій.

Отже, в рамках тіньової економіки можна виділити три види операцій: що повністю виводяться з-під бухобліку; направлені на заховання частини звороту; що проводяться під виглядом других операцій.

Перший вигляд операції, у свою чергу, може бути роздільний на операції, які здійснюються незареєстрованими суб'єктами і легальними суб'єктами туристичної діяльності.

Невраховані операції. До класичних тіньових операцій відносяться ведення фінансово-господарської діяльності без необхідної реєстрації, без постановки на облік до інспекції, не облік окремих операцій або знищення відповідних документів.

Найбільш поширені розрахунки за допомогою неврахованої готівки грошових коштів. Касові книги не ведуться.

Приховання частини звороту. До другої групи тіньової економіки відносять такі комерційні операції, які навмисно виконуються і відбиваються в первинних і бухгалтерських документах лише частково, і у результаті створюється неврахована виручка.

Псевдооперації. Третім виглядом тіньових операцій є псевдооперації, здійснювані за допомогою укладення фіктивного контракту – псевдооперації. Це явище в українській економіці і потребує уточнення. Фіктивні операції можуть використовуватися для прикриття реально здійсненої операції з метою сплатити по ній меншу кількість або об'єм податків, чим в разі фіксованої реальної операції.

Схеми заховання доходів з використанням підставних турфірм і фіктивних документів інколи розробляється високо професійними юристами і аудиторами, так, щоб в організаціях, що легально діють, податкова база була мінімальною, тоді як основні борги перед бюджетом “вішалися” б на баланс реально не існуючих фірм. Цивільно-правові стосунки оформляються так, щоб платник був посередником з мінімальною винагородою. В результаті відповідальність за податковий злочин перекладається на не існуючих суб'єктів, а особи, що дійсно зробила таку операцію, практично не несе кримінального покарання. Так, наприклад, у Хмельницькому співробітники податкової міліції й органів внутрішніх справ припинили діяльність організованого злочинного угруповання, що переводила в тіньовий сектор економіки великі грошові суми. Увагу податківців привернула подружня пара, власники однієї з туристичних фірм, що спеціалізувалася також на працевлаштуванні за кордон. При перевірці з'ясувалося, що турфірма була лише прикриття для незаконної діяльності пари. Насправді тіньовими під виглядом організації туристичного відпочинку і працевлаштування за кордоном надавали послуги з незаконної конвертації великих грошових сум. З цією метою злочинний тандем зареєстрував чотири фіктивні суми на підставних осіб, а їх рахунок у банках використовували для переводу

«у тінь» готівки». За короткий час їм вдалося забезпечити готівкою сотні тисяч гривень. В офісі податківці вилучили печатки фіктивних фірм, незаповнені бланки і документацію «чорної бухгалтерії» [6].

Підводячи підсумок можна сказати, що вищевикладений матеріал є лише угрупованням основних напрямів тінізації економічних стосунків, природа самої тіньової економіки більш ніж багатобразна. Сьогодні Україні необхідно серйозно задуматися над цією проблемою, і зробити в цьому напрямі конкретні кроки не жалюючи ні сил ні засобів.

Література:

1. М.В.Цурюпа. Філософський аспект проблем безпеки і правового захисту особистості в туризмі: Навч. посібник «Філософія туризму». - К.: Кондор, 2004.
2. Смирнов І.Г. Фінансові потоки та моделі управління в міжнародному туристичному бізнесі // Науковий журнал «Зовнішня торгівля: право та економіка» - 2006. - № 5(28).
3. Онишко С.В. Реальності та перешкоди на шляху до ефективної системи оподаткування // Проблеми фінансово-кредитного регулювання в перехідній економіці: Зб. наук. пр. - К.: Ін-т економіки НАН України, - 1996.
4. Терехина Е. Как измерить «тень» // НЭГ. - 2003. - № 11. - С. 22.
5. Бекришев А.В. Теневая экономика и экономическая преступность: Ел. підручник. - <http://osi.omskreg.ru>
6. У Хмельницькому під виглядом туристичних послуг і працевлаштування за кордоном шахраї «відмивали» гроші: Офіційний сайт Державної податкової адміністрації України <http://www.sta.gov.ua>